

HABİB el-ACEMÎ

(حبيب العجمي)

Ebû Muhammed Habîb b. İsâ
b. Muhammed el-Acemî el-Fârisî
(ö. 130 / 747-48 [?])
Basralı zâhid.

Aslen İranlı olan ailesi ve hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Ebû'l-Feyz el-Menûfî kaynak göstermeden onun bir melik oğlu olduğunu kaydeder (*Cemheretü'l-evliyâ*², II, 85). Süffiliğe yönelmeden önce ticaretle meşgul olan ve tefecilik yapan Habîb'in, alacağını tahsil etmeye gittiğinde borçlu ödeme yapamazsa o kişiden ayrıca ayak kirası aldığı rivayet edilir. Söylendiğine göre yemek yiyeceği bir sırada kendisinden sadaka isteyen dilenciye sert bir şekilde azarlamış, bu esnada karısı yemeğin kan kesildiğini söyleyince Habîb yaptığına pişman olarak dürüst bir tüccar olmaya ve tefeciliği bırakmaya karar vermiştir. Menkıbeye göre Habîb yoldan geçerken oyun oynamakta olan çocukların, korkarak kendisinden kaçmaları üzerine son derece üzülmüş ve Hasan-ı Basrî'nin meclisine giderek tövbe etmiştir. Attâr, Habîb el-Acemî'nin gündüzleri Hasan-ı Basrî'den ilim tahsil edip geceleri Fırat kenarında yaptırdığı zâviyede ibadetle meşgul olduğunu, Kur'an'ı doğru okuyamadığı için kendisine "Acemî" nisbesinin verildiğini kaydeder. Rivayete göre Habîb namaz kılarken âyetleri yanlış telaffuz ettiğinden Hasan-ı Basrî onun arkasında namaz kılınmayacağını düşünmüş; ancak rüyasında, kılmış olduğu bütün namazların Habîb'in arkasında kılacağı namaz hürmetine kabul edileceği, çünkü dili düzeltmekle kalbi düzeltmek arasında büyük bir fark bulunduğu kendisine bildirilerek uyarılmıştır. Bu rivayet, bâtını zâhirden üstün tutan tasavvufî anlayışın ilk karakteristik örneklerinden biri olması açısından önem taşır. Öte yandan, İmam Şâfî'nin muhalefetine rağmen Ahmed b. Hanbel'in Habîb'i sinamak maksadıyla ona fikhî bir soru sorduğu ve aldığı cevaptan dolayı hayrete düştüğü, her iki imamın da kendisini takdir ettiği söylenir.

Habîb'in diğer bir özelliği de yaygın kanaate göre duaları kabul edilen bir kişi olmasıdır (İbnü'l-Mülakkın, s. 182). Attâr bu konuda çeşitli menkıbeler zikreder (*Tezkiretü'l-evliyâ*, s. 98). Habîb'in eşi Amre de dönemin kadın zâhidlerindendi. Habîb el-Acemî'nin ölümü için kay-

naklarda 113 (731), 120 (738), 125 (743) ve 130 (747-48) olmak üzere farklı tarihler verilmektedir.

İbn Hacer'e göre Habîb sika bir hadis râvisidir (*Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 189). Hasan-ı Basrî, İbn Sîrîn, Ebû Temîme el-Huceymî ve Bekir b. Abdullah'tan hadis rivayet etmiş, kendisinden de Süleyman et-Teymî, Hammâd b. Seleme, Ca'fer b. Süleyman ve Mu'temir b. Süleyman rivayette bulunmuşlardır. Buhârî de *el-Edebü'l-müfred* (I, 366) ve *et-Târîhu'l-kebîr*'de (II, 326) ondan bahsetmiştir. İbnü'l-Cevzî, hadis râvisi olan Habîb'in başka bir kişi olduğunu söylüyorsa da (*Şifâtü's-şafve*, III, 321) bu bilgi başka kaynaklarca doğrulanmadığı sürece ihtiyatla karşılanmalıdır.

Habîb'in tasavvuf tarihi açısından asıl önemi, zühud döneminden sonraki asırlarda teşekkül eden tarikatların silsilelerinde Hasan-ı Basrî'den sonra yer almış olmasıdır. Bu silsilelerde Dâvûd et-Tâî onun müridi olarak görülür. Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Mevleviyye gibi büyük tarikatların silsilelerinde yer alması menkıbelerinin günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır.

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, *el-Edebü'l-müfred* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Kahire 1388/1968, I, 366; a.m.f., *et-Târîhu'l-kebîr*, II, 326; Serrâc, *el-Lüma*², s. 222; Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ*², Beyrut 1983, II, 95; İbn Ebû Hâtîm, *el-Cerh ve't-ta'dil*, III, 112; Makdisî, *Kitâbü't-tevvâbîn*, Beyrut 1984, s. 200 vd.; Ebû Nuaym, *Hilye*, VI, 149-155; Kuşeyrî, *er-Risâle*, II, 687, 720; Hücvîrî, *Keşfü'l-mahcûb* (Uludağ), s. 183 vd.; İbn Asâkir, *Târîhu Dumaşk*, IV, 32-38; Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1984, s. 96-102; İbnü'l-Cevzî, *Şifâtü's-şafve*, III, 315-321; Zehebî, *Mizânü'l-îtidâl*, I, 212, 457; a.m.f., *A'lâmü'n-nübela*², VI, 143; İbnü'l-Mülakkın, *Tabakâtü'l-evliyâ*², s. 182-186, 493, 504, 513, 521, 528; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 189; Şa'rânî, *et-Tabakât*, I, 67; Münâvî, *el-Ke-vâkib*, I, 100; Ma'sûm Ali Şah, *Tarâ'ik*, II, 75-78; Ebû'l-Feyz el-Menûfî, *Cemheretü'l-evliyâ*², Kahire 1967, II, 85 vd.; Ali Sâmî en-Neşâr, *Neş'etü'l-fikri'l-felsefî fi'l-İslâm*, Kahire 1978, III, 155-161; Elbânî, *Silsiletü'l-eḥâdisi's-şahîha*, Beyrut 1985, I, 721.

ERHAN YETİK

HABİB EFENDİ

(1835-1894)

Hat ve Hattâtân adlı
eseriyle tanınan İran asıllı edebiyatçı.

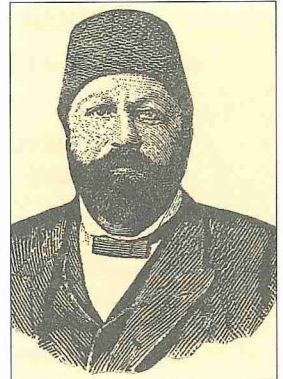
İsfahan yakınlarındaki bir köyde doğdu. İsfahan, Tahrân ve Bağdat'ta öğrenim gördükten sonra Tahrân'a döndü. Sipehsâlâr Mehmed Han'a yazdığı siyasî

bir hicviye sebebiyle takibata uğrayınca İstanbul'a giderek Osmanlı tâbiyetine geçti (1867). Âlî Paşa ile tanıştıktan bir müddet sonra Ahmed Vefik Paşa'nın yardımıyla Galatasaray Mekteb-i Sultânîsi Farsça ve Arapça hocasına tayin edildi. Ayrıca Dârüşşafaka'da da ders verdi. Özellikle Farsça'ya vukufu ve bu dille yazılmış kitaplar hakkındaki geniş bilgisiyle tanındı. Yirmi beş yıl Osmanlı Devleti kadrolarında çeşitli görevlerde bulunan Habîb Efendi, bir süre Maarif Nezâreti Encümen-i Teftîş ve Muâyene âzâlığı yaptı. 1 Mayıs 1894'te Bursa'da vefat etti ve Pınarbaşı Mezarlığı'na defnedildi.

Arapça ve Fransızca bilen Habîb Efendi, başta Çağatayca olmak üzere çeşitli Türk lehçelerine de vâkıftı. Kendisine Fransa hükümeti tarafından akademi nişanı, Paris Asya Cemiyeti âzâlığı ve fahrî muhabirliği unvanı verilmiştir.

Eserleri. Habîb Efendi'nin en önemli eseri Türkçe olarak yazdığı *Hat ve Hattâtân*'dır (İstanbul 1305). Eser İranlı ve Türk hattatların biyografileriyle hat sanatına dair çeşitli bilgi ve metinlerden meydana gelmiştir. Haklarında bilgi verdiği kişilere dair Arapça, Farsça ve Türkçe şiirlerle zenginleştirilmiş olan eserin bir özelliği de İbnü'l-Bevvâb'ın hatla ilgili Arapça *el-Kaşîdetü'r-râ'iyye*'sinin metni ve Türkçe şerhiyle (s. 45-47), Muhammed b. Hasan es-Sincârî'nin *Biḍ'atü'l-mücevvid fi 'ilmi'l-ḥaḥ ve uşlîh* adlı 135 beyitlik Arapça manzum risâlesini (s. 278-285) ihtiva etmesidir. Eserin sonunda ayrıca bazı meşhur müzehhip ve mücellitler hakkında bilgi verilmiştir.

Hat ve Hattâtân'ın baş tarafında hattın ortaya çıkışı, gelişmesi, özellikle Arap hattının menşei ve çeşitleri anlatılmış, bu sanata hizmet ederek onu geliştiren üstatların şeceresi verilmiştir. Eserin iki bölümden meydana gelen biyografi kısmı İran ve Osmanlı hattatlarına ayrılmış, ilk bölümde bilhassa ta'lik, ikinci bölüm-

Habîb
Efendi